

Fekete könyv

Urnők és cselédek

Széles, nagy otromba épület a városháza; sok udvara közül az elsőben kedves vásár folyik. Kis kutyákat, macskákat, galambokat, mókusokat, kanárikat, mindenféle apró szelid állatokat árulnak. A kis kutyák ugatnak, a macskák nyivákolnak, galambok tollászokodnak, trilláznak a kanárik, nevetgélő, bámészkodó gyerekek, felnőttek, önkéntes állatszakerítők nézik az állatokat, alkudoznak. Itt a kutyapiac mellett van egy kis alacsony sárgafalu ház; ez a hatósági cselédközvetítő nagyüzem — a Márta-Egyesület. Zöldre festett asztalokat, zöldre festett apró fülkéket, hosszú üvegfalat látni egy nagy teremben. A fülkékben hölgyek ülnek, minden fülkében egy hölgy. Az üveg mögött három kis szoba van; itt cselédek vannak; kasztok szerint elosztva. Az első szobában bonnok, német, francia lányok, öreg dadák; fáradt, tanácstalan kis teremtések; anyókás, aszott némberek. A második szoba a szakácsnőké; csupa terebélyes, jól megtermett hölgy. Aztán jön a szobalányok, mindenesek, mindenes szakácsnők, gyereklányok, takarítónők szobája. Itt legnagyobb a forgalom; a tarka asszonyosereg mindennap változik; egyik helyről jön, a másik helyre megy; mert ezek Budapest örökös vándormadarai. Ott van a könyvük egy asztalon; sok száz cselédkönyv; egymás tetejébe rakva mind; olyan, mint egy négyszögletű gula, de amit hideg anyag helyett verejtékkel, szitkokkal, étellel mintáztak...

Folyik a cselédvásár. A cselédek bejönnek a hátulsó ajtón, a könyvüket elszedik tőlük, bevezetik őket a szobájukba. A nagyságuk az első ajtón jönnek be, a kiszolgáló kisasszonyok fogadják őket; betessékelik a fülkébe és sor-

ban hozzák ki nekik a leányokat; aztán kezdődik az alkudozás, kapacitálás, kritizálás, ellenállás; ha a két fél nem tud megegyezni, hoznak másik leányt. Ez így megy folyton. Minden fülkében ül egy nagysága, minden nagysága előtt áll egy cseléd, a nagysága kezében a könyv és vaflatják egymást. A teremben egyhangú, zavaros, össze-vissza beszéd morajlik, mintha halk, összesűrített nyitánya lenne annak a sok háborus riadónak, mely Budapesten a lakásokban asszonyok és cselédek között állandóan folyik...

Ebben a morajban az igazgatónő szavát lehet csak hallani, ahogy fogadja a hölgyeket, utasítja az alkalmazottakat, berendeli a cselédeket, dirigál, kapacitál, meggyőz, bizonyít, ígér, dicsér...

*

De a közvetítés nem megy mindig ilyen simán, amint azt a Márta fiókjában levő titkos dosszié is bizonyítja. Ez a dosszié a Fekete könyv. Nincs az a levéltár, mely Budapest uri társadalmának pszichéjéről beszédesebb adatokat szolgáltatna, mint ez a katalógus. Pedig akik a bejegyzéseket készítették, legkevésbé gondoltak és gondolnak arra, hogy milyen fontos munkát végeznek.

Egyszerű, lakonikus mondatokban írják a Márta könyvébe a feljegyzéseket. Nem törődnek itt a stílussal sem; a Márta az cseléd-elhelyező nagyüzem, ahol az ilyen formásokkal még akkor sem törődhetnének, ha tudnák azt, hogy majdnem tudományos anyagot szolgáltatnak Budapest megismeréséhez. Olyan meglesetlen állapotban fotografálják le a delikvenst, amikor annak sejtelve sincs róla és ez garancia amellest, hogy a fotografia jó. Találhatók a Fekete könyvben fényképek urinőkről és cselédkisasszonyokról. Sok urinő ugyancsak elesodálkoznék, ha tudná, hogy a fekete könyv bűnügyi listájában szerepel a

rövid jellemrajza. Akik a Fekete könyvet írják, hozzá vannak szokva a csunyaságokhoz és a rosszasághoz, azért végeznek olyan kurtán és rigorózan, akár cselédet kereső asszonyról, akár helyet kereső cselédéről van szó. Hogyha ezek egyszer a Márta mérlegén megmérték és könnyüeknek találtattak, az azt jelenti, hogy a Márta indexre tette őket és nem szerez nekik cselédet, illetve nem szerez nekik helyet többet.

A Fekete könyv két részre oszlik; az egyikben a cselédekre, a másikban az urnőkre emelt panaszok vannak elkönyvelve. A Fekete könyvnek megvan a maga furcsa stílusa. Legérdekesebb ebben a stílusban az, mikor a cselédkereső lánynak az üzemből való teljes kiküszöbölését fejezik ki. Ezt a Fekete könyv egyszerűen és röviden úgy mondja a maga rovatában: „Ki vele!” Ami az urinők bűnlajstromából mint legmeglepőbb adat kerül ki, az a körmönfont mesterkedés, melyet sokan elkövetnek, hogy a szerzői díjat megtakarítsák. Csak nagyon szegény, uri társadalomból való asszonyok tehetik ezt! És a szegénység ri ki abból is, hogy a cselédet olyan sok helyen éheztetik, azért mert az uri családok óriási százaléka tulajdonképpen maga is éhezik. Nemcsak hisztérikus és rosszelkü asszonyokról szól a Fekete könyv bűnlajstroma, hanem, ami annál sokkal szomorubb, egy gazdaságilag dezolált uri társadalomról...

*

A Fekete könyvből vannak szó szerint kimásolva a következők:

Az urnőkre emelt panaszok:

... háziur felesége. A leányokat kicsalja az üzletből, hogy ne kelljen szerződíjat fizetni érte. — ... miniszteri tanácsos felesége. Nem maradnak a lányok, mert nincs mit enni, a pénzt pedig már harmadizben vis. fizette.

Három-négy leányt cserél és ráadásul vissza kell fizetni a pénzét. — ... *földbirtokos neje*. A lányokat a legdurvább szavakkal illeti és rájuk fogja, hogy loptak. A java lányokat kiválasztja és durva bánásmódja miatt nem marad nála senki. Ezért a lányok még az irodát is elkerülik, hogy nálunk ilyen lányok kaphatók. — ... *festőművész felesége*. Az urnő kitanítja a leányt, hogy kérje ki okmányait azzal, hogy haldoklik az anyja, hazamegy, adja át neki és álljon helybe. — ... *főmérnök felesége*. A lányokhoz a fiatal emberek éjjel kijárnak és szemtelenkednek. — ... *kereskedő felesége*. A lányokhoz durvák, gorombák, tulterhelik őket dologgal, *enni nem adnak nekik*, a szobaurak viselkedése miatt nem maradhatnak. — ... *egy író özvegye*. Durva, goromba, szeszélyes. Ha a lány felmond, sok dolgot ők maguk az urak eldugnak és a lányra fogják, hogy ő lopta el. Ha a lányok tiltakozni mernek, még azon éjjeli órában megverik és kidobják az utcára. — ... *hivatalnok felesége*. *Enni nem ad*. Kézhez vágja a kenyeret, amely nagyon vékony szelet és kevés. A lányokat éjszakára bezárja a konyhába, hogy ki ne mehessenek és a kulcsot magával viszi be az ebédlőasztalra. — ... *kozmetikai intézet tulajdonosnője*. Minden cseléddel a rendőrségen van, *enni nem ad*, pofozkodik, minden elképzelhető dolgot levon, úgy hogy hónap végén a cselédnek alig van bent bére. Egy párszor már nagy botrány volt a lakásán, a cseléd szülei meg akarták verni, és csak a telefonon értesített rendőrség tudta megmenteni. — ... *orvos neje*. A lányt kicsalja és biztatja, hogy kérje ki a könyvét, ő elhelyezi. Legutóbb két lányt csalt ki és elhelyezte őket. — ... *nagykereskedő neje*. Az ur a cselédségnek nem hagy békét, állan-

dóan zaklatja és erkölestelenségre csábítja őket. — ... *nagyiparos felesége*. A lányokat szemétnak nevezi, goromba, *enni nem ad*. Különbözően kijelentette, hogy az intézetbe be nem teszi többé a lábát, mert itt csupa szemétnő van és az alkalmazottak is azok. — ... *hivatalnok neje*. Fentnevezett urnő minden ok nélkül pofozkolódik és minden lánynyal a rendőrségen van. — ... *kereskedő neje*. A lányokat elviszi helyet nézni, otthon kikérdezi a lány lakását és azzal jön vissza az irodába, hogy a lányt nem vette fel. Alattomban a lány lakására megy és felveszi. Ha ez az iroda tudomására jut, a kaszirozni járó kisasszonynak husz krajcárt ígér, hogy titkolja el a lány ottlétét. — ... *költő neje*. Cselédek fentnevezett urnő durva bánásmódja miatt az irodába nem jönnek. Nincs elég koszt, pofozkodóan bánnak el vele. Az illető hölgy férje az irodai alkalmazottakkal is gorombán viselkedett, mert nem kapott több leányt. — ... *ügyvéd neje*. Fentnevezett urnő a leányokat durva bánásmóddal illeti, ütlegeli és tulterheli. Panaszszal jönnek vissza, két-három leányt cserél mindig; a közvetítési díjat visszaköveteli. — ... *tanár neje*. Fentnevezett urnő a leányokkal szemben durva, *enni nem ad*. Az egyesületben goromba volt, hogy itt csak szemetet lehet kapni; a dolog a rendőrségre is került. — ... *mérnök neje*. Fentnevezett urnő igen gorombán lép fel, három leányt kapott, de csak egyért fizetett és ezt is visszakövetelte. — ... *divatszalon tulajdonosnője*. Fentnevezett urnő igen goromba, a könyveket elrontja, az összes rovatokat megkérdőjelezi. — ... *gyáros neje*. Fentnevezett urnőnél három napnál tovább nem maradnak a lányok, késő éjjelig dolgoztat, *enni nem ad*,

ha felmond, megverik. Mindent levon, ha nem jól sikerült egy étel, levonja. — ... *ügynök neje*. Fentnevezett urnőnél romlanak a lányok, mert olyan leányokat tart, ahova urak járnak.

*

Most pedig a cselédek *Fekete könyve* következnek:

... *R. Juliánna*, Técső. Gorombasága, részegsége miatt nem helyezhető. — ... *K. Mari*, Jászberény. A hölgyekkel és alkalmazottakkal szemben durva, sértő szavakat használ. A zsidókat gyűlöli, a leányok között lázongást csinál. — ... *M. Erzsébet*, Veszprém. A helyeken lop. Nem helyezhető. — ... *R. Anna*, Kolozsvár. Helyein betegséget szimulál, sehol meg nem marad. Kivele! — ... *K. Erzsébet*, Szöd. Durva, goromba, a helyeket felveszi, nem lép be. — ... *J. Mária*, Szolnok. Ahol szolgált, a gyerekek lügkövet tett boszúból a tejébe és meg akarta vele itatni, az urnő észrevette, hogy gyanus a tej, rájött a dologra és rögtön kidobta. — ... *K. Mari*, Pécs. Előleget csal ki, nem áll helybe. — ... *K. Róza*, Munkács. Lopás miatt kitiltva. — ... *L. Ilona*, Sárospatak. Zsidó házba nem megy, durva, goromba, kivele! — ... *M. Ilona*, Eszék. A lányokat alattomban helyszerzőhöz csalogatja, ő maga sohasem vesz fel helyet. — ... *B. Katalin*, Miskolc. Lopás miatt elzárva. — ... *Zs. Magdolna*, Szikszó. Könyve hamisítva, kivele! — ... *G. Franciska*. Szolgálatadója serdületlen lánykáját el akarta csábítani, egy leánykereskedővel van összeköttetésben, csak ilyen célból szegődik, már majdnem sikerült, de a kislány elmondta barátnőjének és ez az édesanyjának így kitudódott. Ki vele! — ... *D. Zsuzsanna*, Gombos. A hölgyekkel szemben kekeksen, szemtelenül viselkedik, kivele, egyáltalán nem marad helybe. — ... *E. Etelka*,

Kassa. A lányokat szerzőhöz csalogatja és fel-lazítja; veszekedő. — ... *P. Anna*, Beszterce-

nyát r és rá.

rdő-
rnő-
k a
ad,
édesanyjának így kitudódott. Ki vele! . . . *D. Zsuzsánna*, Gombos. A hölgyekkel szemben kekken, szemtelenül viselkedik, kivele, egyáltalán nem marad helybe. . . . *E. Etelka*,

Kassa. A lányokat szerzőhöz csalogatja és felláztatja; veszekedő. . . . *P. Anna*, Besztercebánya. Helyeket vesz fel, beállni nem akar, hanem az ismerősével mindenütt botrányt csinál. . . . *M. Ida*, Brassó. Részeges, durva, goromba, helyén a munkát megtagadja. . . . *B. Julia*, Atád. Nem marad helyben, zsidó házat nem szolgál, goromba, lusta, ebéd után lefekszik aludni, ahelyett, hogy mosogatna. . . . *A. Ágnes*, Mezőtur. A felekkel gorombáskodik és felesel. . . . *F. Istvánné*, Nagyszöllős. Nagy szája van, a lányokat felláztatja, rendkívül magas bért követel és olyan ellátást, hogy sehol nem maradhat. . . . *N. Istvánné*, Pincehely. Előleget csal ki, s helyben nem marad. A rendőrség által kitiltva a városból. Lopás, csalás miatt elzárva. . . . *H. Teréz*, Nagyszombat. Az ismerősével az irodába jön botrányt csinálni. . . . *H. Mártonné*, Lendva. A rendőrség által kitiltva. . . . *S. Mária*, Hatvan. A hölgyekkel szemben durván, tiszteletlenül viselkedik, a lányok közt elégtelenséget szit, kivele! . . . *V. Margit*, Putnok. Lopásért körözve. . . . *V. Ágnes*, Szabadka. Kivele! Nem helyezhető, hazug. . . . *K. Mária*, Vác. Kivele, nem helyezhető, nagyszáju. . . . *R. Zsófia*, Zimony. Az ételbe tüt és más mérges anyagokat kever. . . . *H. Veron*, Sopron. Pletykasága miatt nem helyezhető. A házban és a környéken becsületesrontó pletykákat kohol gazdáiról. . . . *R. Margit*, Győr. A csomagokat felbontja és nagyon impertinens modoru. . . . *S. Sára*, Győr. A leányokat erkölcstelenségre csábitja. . . . *S. Malvin*, Ujpest. A helyeken mindenféle dolgokat ellop és azt mondja, véletlenül került hozzá. Kivele. . . . *H. Zsuzsánna*, Szombathely. Mindent megtorkoskodik és a gazdáiról valóságos rémregényeket pletykál, az asszo-

nyát megverte, mikor nem volt otthon senki és rázárta az ajtót. Kivele. . . . *R. Anna*. Lopás miatt elzárva, durva, brutális, nagyszájú. . . . *M. Borbála*, Bonyhád. A gazda távollétében kétszáz korona értékű fehérneműt lopott és a könyvét is magához véve, megszőkött. . . . *L. Róza*, Pécs. A helyeken kiköti, hogy ismerőse feljárjon és ott hálhasson. . . . *D. Róza*, Nagymaros. Hetekig nem vesz fel helyet, zsidó házba nem megy, gyerekeket gyűlöli, hihetetlen nagy béreket kér. . . . *K. Erzsébet*, Vác. A rendőrség által letartóztatva csavargás és kószálás miatt, egyheti fogházra ítelve.

*

Milyen sötét kép bontakozik ki a Fekete könyv rövid megbélyegzéseiből! Milyen urinők és milyen cselédek! Milyen jellemben és lélekben összenyomorított típusok a cselédet kereső asszonyok között! Mennyi sötétség és mennyi bűn a helyet kereső cselédek között! Milyen ijesztő kaleidoszkop! És hogyan ordít a különböző furfangokon, hibákon, csunya tetteken keresztül egy flancos, de szegény, garasos uriasság! És hogyan sötétlük az egészen keresztül a cselédkérdés egész pokla! Elkáprázva kell kérdezni: milyen nehéz, förtelmes, izgalom és veszedelmes társadalmi élet lehet az, ahol együtt él, össze van keveredve mindaz, amiről a Fekete könyvben mégis csak reflexek vannak! Hiszen a Márta csak a maga klientélájának egy bizonyos százalékát vette bele a Fekete könyvbe, azokat, akiket kiküszöbölt a maga üzeméből! Micsoda fotográfia kerülne ki abból, ha Budapest egész társadalmát észrevétlenül a felvevő objektív elé állítanák! . . .

Antal Gézáné.
